

KAROLINA BYKOWICZ

Studentka IV roku prawa, członkini Koła Naukowego Prawa Cywilnego „Usus Iuris”
Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Przyczynienie się małoletniego do lat 13 do powstania szkody

Wprowadzenie

Przyczynienie się do powstania szkody należy do instytucji części ogólnej prawa zobowiązań w prawie cywilnym. Ta z pozoru oczywista regulacja wywołuje duże kontrowersje zarówno w orzecznictwie, jak i w doktrynie. Przyczynienie się poszkodowanego do powstania szkody zostało uregulowane w art. 362 Kodeksu cywilnego¹. Jest to niejako powielenie regulacji zawartej w Kodeksie zobowiązań z 1933 r.² Artykuł 158 § 2 k.z. wskazywał, że jeżeli poszkodowany przyczynił się do wyrządzenia szkody, odszkodowanie ulega odpowiedniemu zmniejszeniu. Mimo dużego dorobku naukowego skoncentrowanego

¹ Ustawa z dnia 4 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 1145 ze zm.), dalej: k.c.

² Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1933 r. – Kodeks zobowiązań (Dz.U. z 1933 r., Nr 82, poz. 598), dalej: k.z.

wokół przedmiotowego zagadnienia budzi ono stale wątpliwości. Samo pojęcie „przyczynienia się” już na gruncie uprzednio obowiązującego stanu prawnego nie było rozumiane w sposób jednoznaczny. W nauce prawa cywilnego wykształciło się kilka koncepcji, z których każda w sposób odmienny podejmowała tę problematykę.

Artykuł 362 k.c. uzależnia możliwość miarkowania odszkodowania przede wszystkim ze względu na stopień winy obu stron. Należy jednak zastanowić się nad sytuacją, w której poszkodowanemu ze względu na wiek nie można przypisać winy. Powyższe wymaga podjęcia rozważań na kanwie orzecznictwa i poglądów doktryny.

1. Pojęcie przyczynienia

Analizę przedmiotowego zagadnienia należy rozpocząć od przytoczenia treści art. 362 k.c.: jeżeli poszkodowany przyczynił się do powstania lub zwiększenia szkody, obowiązek jej naprawienia ulega odpowiedniemu zmniejszeniu stosownie do okoliczności, a zwłaszcza do stopnia winy obu stron. Należy w pierwszej kolejności stwierdzić, że w treści przedmiotowego przepisu zawarte są dwie różne formy przyczynienia się, a mianowicie przyczynienie do powstania szkody, jak i jej zwiększenia³. Na podstawie redakcji tego przepisu powstały cztery koncepcje przyczynienia się poszkodowanego do powstania szkody.

Przedstawiając pokrótce każdą z nich, należy wskazać, że pierwsza określana jest w doktrynie mianem kauzalnej⁴. Wyraża się w tezie, że przyczynieniem się poszkodowanego do powstania szkody jest każde zachowanie pozostające w normalnym (adekwatnym) związku przyczynowym ze szkodą, za którą ponosi odpowiedzialność inna osoba⁵. Powyższy pogląd spotkał się z aprobatą zarówno doktryny, jak i orzecznictwa. Sąd Najwyższy (SN), dając prymat kauzalnej

³ K. Zagrobelny, *Komentarz do art. 362*, [w:] E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2019, Legalis/el.

⁴ *Ibidem*.

⁵ P. Sobolewski, *Komentarz do art. 362*, [w:] K. Osajda (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 3A, Warszawa 2020, Legalis/el.

koncepcji przyczynienia do powstania szkody, podkreślił, że „samo przyczynienie ma charakter obiektywny, a elementy subiektywne mają znaczenie dopiero na etapie miarkowania odszkodowania”⁶.

W doktrynie wskazuje się również na trzy kolejne koncepcje, które skupiają się na założeniu, że zachowanie poszkodowanego mogło być nieprawidłowe i na tej podstawie należy uznać za zasadne miarkowanie odszkodowania⁷. Pierwsza z nich opiera się na założeniu, że za przyczynienie się może być uznane tylko obiektywnie nieprawidłowe zachowanie poszkodowanego, pozostające w normalnym związku przyczynowym ze szkodą. Sąd Najwyższy, przychylając się do tego poglądu, uznał, że za przyczynienie się poszkodowanego do powstania choroby nowotworowej, uzasadniające obniżenie odszkodowania, należy uznać nałogowe palenie papierosów⁸. Kolejny pogląd za przyczynienie się uznaje pozostające w związku przyczynowym ze szkodą, zawinione zachowanie poszkodowanego. W doktrynie tę koncepcję nazywa się także „zarzutem subiektywnej nieprawidłowości”⁹. Wskazuje się jednak na istotne wady tego założenia w sytuacji, gdy do szkody przyczyniła się osoba, której ze względu na wiek lub stan umysłu nie można przypisać winy¹⁰. Ostatnia koncepcja natomiast uzależnia kwalifikację zachowania poszkodowanego jako przyczynienie się do powstania lub zwiększenia szkody od zasady odpowiedzialności sprawcy. Inaczej mówiąc, jeżeli sprawca odpowiada na zasadzie winy, tylko zawinione zachowanie będzie powodowało obniżenie należnego odszkodowania¹¹. Sąd Najwyższy w swoich orzeczeniach zwraca często uwagę na słuszność tej tezy poprzez wskazanie, że przy interpretacji art. 362 k.c. należy uwzględnić przepis, który stanowi podstawę żądania odszkodowawczego¹².

⁶ Wyrok SN z dnia 19 listopada 2009 r., IV CSK 241/09, LEX nr 677896.

⁷ A. Koch, *Komentarz do art. 362*, [w:] M. Gutowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 3, Warszawa 2019, Legalis/el.

⁸ Wyrok SN z dnia 12 sierpnia 1998 r., II UKN 174/98, OSNP 1999, nr 16, poz. 524.

⁹ A. Koch, op. cit.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Ibidem.

¹² Wyrok SN z dnia 17 kwietnia 2015 r., I CSK 216/14, Legalis/el.

Przedstawiciele doktryny są w większości zgodni, że o przyczynieniu się poszkodowanego do powstania obowiązku odszkodowawczego można mówić w zasadzie tylko wtedy, gdy jego zachowanie jest tego rodzaju, iż zwykle doprowadza do szkody¹³. Powyższy pogląd utrzymywał się na gruncie poprzednio obowiązującego Kodeksu zobowiązań, a w dzisiejszych czasach zyskał na słuszności. W orzecznictwie Sądu Najwyższego wskazuje się na przyczynienie jako kategorię obiektywną, która nie może być rozważana w oderwaniu od adekwatnego związku przyczynowego w rozumieniu art. 361 k.c.¹⁴ Przyczynienie się jest zatem każdym zachowaniem, które w relacji ze szkodą wyrządzoną przez inną osobę pozostaje w normalnym związku przyczynowym. Z całą stanowczością od wskazanego pojęcia należy odróżnić elementy, które są częścią etapu miarkowania odszkodowania, tj. oceny potrzeby obniżenia odszkodowania ze względu na przyczynienie się poszkodowanego. Należy też wskazać, że powszechną praktyką stało się negowanie koncepcji kauzalnej ze względu na niemożliwe do przyjęcia skutki prawne w postaci założenia, iż każde zachowanie poszkodowanego może stanowić przyczynienie się do powstania szkody. Sąd Najwyższy jednak stanowczo wskazuje, że wykładnia art. 362 k.c. prowadzi do wniosku, iż „przyczynić się” jest tożsame ze sformułowaniem „być przyczyną”. Brak dodatkowych przesłanek ze strony ustawodawcy wskazuje, że w taki właśnie sposób należy rozumieć wskazany przepis¹⁵.

Ponadto należy odróżnić również „przyczynienie się” od „przyczynienia uzasadniającego obniżenie odszkodowania”. W orzecznictwie zgodnie przyjmuje się, że samo stwierdzenie przyczynienia się poszkodowanego jest konieczne, by uzasadniało to obniżenie odszkodowania, lecz nie jest do tego wystarczające¹⁶. Samo ustalenie przyczynienia jest warunkiem wstępnym, od którego zależy możliwość

¹³ A. Koch, op. cit.

¹⁴ Wyrok SN z dnia 29 października 2008 r., IV CSK 228/08, OSNC-ZD 2009, nr C, poz. 66.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Ibidem.

rozważania zmniejszenia odszkodowania. W gestii sądu leży nie tylko zmniejszenie odszkodowania, ale także analiza sprawy pod kątem potrzeby i skali ewentualnego jego obniżenia, która będzie uzasadniona ze względu na okoliczności towarzyszące sprawie¹⁷. Wśród czynników, które bierze się pod uwagę w orzecznictwie, wyróżnia się specyficzne cechy lub szczególne okoliczności danego przypadku. Podkreśla się zwłaszcza, że należy brać pod uwagę stopień winy obu stron oraz niemożność przypisania winy poszkodowanemu¹⁸.

Zmniejszenie obowiązku naprawienia szkody ze względu na przyczynienie zależy w zasadzie od decyzji sądu, który w granicach wyznaczonych przez art. 362 k.c. rozważy wszystkie okoliczności stanowiące podstawę takiego rozstrzygnięcia¹⁹. W sytuacji, gdy poszkodowanym jest osoba, która posiada pełną zdolność deliktową, takie kryterium nie budzi wątpliwości. Rozważenia wymagają jednak sytuacje, w których poszkodowanym jest małoletni w wieku do lat 13, czyli osoba, której nie można przypisać winy.

2. Zdolność deliktowa małoletnich

Artukuł 426 k.c. wyłącza odpowiedzialność osób małoletnich w wieku do lat 13 na zasadzie winy. Uzasadnieniem takiego rozwiązania jest okoliczność, że osobom małoletnim w wieku do lat 13 nie można przypisać winy ze względu na stopień rozwoju psychicznego i intelektualnego oraz właściwe dla określonego wieku cechy charakteru²⁰.

Nie wchodząc w głębsze rozważania, należy stwierdzić, że na tle wskazanego przepisu wyodrębniły się dwie koncepcje. Pierwsza z nich stanowi domniemanie, że małoletni w wieku powyżej lat 13 jest osobą dojrzałą, która może ponosić odpowiedzialność

¹⁷ Wyrok SN z dnia 3 sierpnia 2006 r., IV CSK 118/06, niepublikowany.

¹⁸ Wyrok SN z dnia 17 czerwca 2009 r., IV CSK 84/09, LEX nr 818614.

¹⁹ Wyrok SN z dnia 19 marca 2014 r., I CSK 295/13, OSNC 2015, nr 3, poz. 34.

²⁰ P. Machnikowski, A. Śmieja, *Czyny niedozwolone*, [w:] A. Olejniczak (red.), *System prawa prywatnego – Prawo zobowiązań*, t. 6, Warszawa 2018, Legalis/el.

za wyrządzoną szkodę. Wówczas należy podważyć wskazane domniemanie przez wykazanie, że stopień rozwoju psychofizycznego małoletniego nie pozwala na ponoszenie przez niego winy²¹. Zgodnie z drugim poglądem to do strony przeciwnej należy wykazanie, że małoletni, który ukończył 13 lat w chwili popełnienia szkody, był dojrzały oraz działał z dostatecznym rozeznaniem. Odnośnie do wskazanych poglądów należy przychylić się do stanowiska wyrażonego w głosie A. Szpunara, zgodnie z którym „Małoletni, jeżeli ukończył 13 lat, ponosi odpowiedzialność za wyrządzoną szkodę, chyba że działał bez należytego rozeznania”²².

Należy uwzględnić, że przepis art. 426 k.c. wyłącza odpowiedzialność małoletnich do lat 13 na zasadzie winy. Nie ulega jednak wątpliwości, że takie osoby mogą odpowiadać na zasadzie słuszności lub na zasadzie ryzyka²³. W doktrynie wyrażany jest pogląd, że ze względu na przyjęcie kryterium stanu psychicznego małoletniego jako okoliczności uzasadniającej wyłączenie winy, nie znajduje usprawiedliwienia wyłączenie odpowiedzialności na innych zasadach²⁴. Treść art. 426 k.c. nie oznacza jednak, że osoby w przedziale wiekowym od 13 do 18 lat mają pełną zdolność deliktową i odpowiadają za wyrządzoną szkodę tak samo jak osoby pełnoletnie.

3. Przyczynienie się małoletniego a możliwość miarkowania odszkodowania

Przepis art. 362 k.c. dotyczy ogólnie ujętego „obowiązku naprawienia szkody”, nie różnicując tym samym podstawy prawnej tego obowiązku ani podmiotu, na rzecz którego obowiązek ten ma być spełniony.

²¹ Wyrok SN z dnia 11 stycznia 2001 r., IV CSK 1469/00, OSP 2002, nr 1, poz. 2.

²² A. Szpunar, *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 11 stycznia 2001 r., IV CSK 1469/00*, OSP 2002, nr 6, poz. 81.

²³ A. Olejniczak, *Komentarz do art. 426*, [w:] E. Gniewek (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 3, Legalis/el.

²⁴ M. Zelek, *Komentarz do art. 426*, [w:] M. Gutowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 2, Warszawa 2019, Legalis/el.

Punktem wyjścia dla rozważań dotyczących przyczynienia się małoletniego do powstania szkody jest teza wyrażona w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego, która została wpisana do księgi zasad prawnych i stanowi, że „Zachowanie się małoletniego poszkodowanego, któremu z powodu wieku winy przypisać nie można (art. 426 k.c.), może stosownie do art. 362 k.c. uzasadniać zmniejszenie odszkodowania należnego od osoby odpowiedzialnej za szkodę na podstawie art. 436 k.c.”²⁵. Jak zostało podkreślone wyżej, małoletniemu do lat 13 nie można przypisać winy, a tym samym i odpowiedzialności za szkodę powstałą z jego wyłącznej winy. Jednakże również w odniesieniu do małoletnich istnieje pojęcie przyczynienia się do powstania szkody.

Sąd Najwyższy, rozważając powyższe zagadnienie, wskazał, że problematyka przyczynienia się małoletniego była przedmiotem rozważań Sądu Najwyższego na gruncie poprzednio obowiązującego Kodeksu zobowiązań z 1933 r. W uchwale powiększonego składu Sądu Najwyższego uznano, iż „Okoliczność, że wyłączną przyczyną powstania szkody, o której mowa w art. 152 i 153 k.z., jest zachowanie się poszkodowanego, któremu ze względu na jego wiek winy przypisać nie można, nie zwalnia od odpowiedzialności przewidzianej w tych przepisach, uzasadnia jednak odpowiednie zmniejszenie wysokości odszkodowania na podstawie art. 158 § 2 k.z.”²⁶.

W doktrynie był wyrażany pogląd, że przyczynienie się poszkodowanego do powstania szkody może mieć znaczenie dla miarkowania wysokości odszkodowania wyłącznie wtedy, gdy jest zawinione. W swoich orzeczeniach Sąd Najwyższy wyraził odmienny pogląd, a przełomowa w tym względzie była uchwała Sądu Najwyższego, uznana za zasadę prawną. W przedmiotowym wyroku Sąd Najwyższy wskazał, że powyższe stanowisko nie znajduje oparcia w art. 362 k.c.²⁷

²⁵ Uchwała SN (7 sędziów) z dnia 20 września 1975 r., III CZP 8/75, OSNC 1976, nr 7-8, poz. 151.

²⁶ Uchwała SN (7 sędziów) z dnia 11 stycznia 1960 r., I CO 44/59, OSNCK 1960, nr 4, poz. 92.

²⁷ Uchwała SN (7 sędziów) z dnia 20 września 1975 r., III CZP 8/75, OSNC 1976, nr 7-8, poz. 151.

Ponadto podkreślenia wymaga fakt, że Sąd Najwyższy zdecydowanie odmówił słuszności tezie, iż stosowanie instytucji przyczynienia jest możliwe tylko w zakresie odpowiedzialności opartej na zasadzie winy. Dokonując wykładni art. 362 k.c., uznał, że samo sformułowanie „stopień winy obu stron” nie przesądza o uznaniu, iż omawiana instytucja nie może znaleźć zastosowania także w przypadku innych zasad odpowiedzialności²⁸. Dla rozważenia problemu przyczynienia się małoletniego omawiana zasada prawna jest najistotniejsza ze względu na niemożność przypisania winy małoletniemu poszkodowanemu.

Powyższe stanowisko jest ugruntowane w orzecznictwie Sądu Najwyższego i sądów powszechnych. Sądy zgodnie przyjmują, że przyczynienie się małoletniego, któremu ze względu na wiek winy przypisać nie można, nie prowadzi do zwolnienia sprawcy szkody od odpowiedzialności²⁹. Jednakże przyczynienie się małoletniego do powstania szkody lub jej zwiększenia może skutkować zmniejszeniem należnego odszkodowania. W takiej sytuacji należy uwzględnić stopień tego przyczynienia.

W orzecznictwie w zasadzie nie wypracowano wspólnych kryteriów, które należy brać pod uwagę przy uwzględnianiu stopnia przyczynienia się do powstania szkody. W swoich orzeczeniach Sąd Najwyższy podkreśla, że dla uwzględnienia przyczynienia się małoletniego konieczne jest, by mógł on choć w ograniczonym zakresie mieć świadomość naganego zachowania lub grożącego mu niebezpieczeństwa³⁰. Przykładowo, Sąd Apelacyjny (SA) w Rzeszowie wśród przesłanek, które mogą uzasadniać miarkowanie odszkodowania na podstawie art. 362 k.c., wyróżnił wiek małoletniego, jego stopień świadomości oraz rozeznania³¹.

Przedmiotem rozważań w orzecznictwie są także okoliczności, jakie należy uwzględnić przy miarkowaniu odszkodowania w przypadku wyłączenia winy małoletniego. Problem sprowadza się przede

²⁸ Ibidem.

²⁹ Ibidem.

³⁰ Wyrok SN z dnia 5 listopada 2008 r., I CSK 139/08, LEX nr 548898.

³¹ Wyrok SA w Rzeszowie z dnia 19 września 2013 r., I ACa 250/13, LEX nr 1381525.

wszystkim do wyjaśnienia kwestii, jakie kryterium należy brać pod uwagę, oceniając zachowanie małoletniego do lat 13, który został poszkodowany w wypadku, jeśli istnieje możliwość, iż przyczynił się do powstania szkody.

Niewątpliwie istotnym kryterium jest wiek. W orzecznictwie wskazano, że dziecku w wieku 7 czy 10 lat można przypisać lekkość i nieostrożność, a jego rozwój psychofizyczny pozwala na stwierdzenie, czy dziecko miało świadomość niewłaściwego postępowania, które może powodować negatywne konsekwencje³². Każde dziecko powinno być traktowane indywidualnie, ponieważ w zależności od przedziału wiekowego można mówić o pewnym stanie psychofizycznym, w którym da się przypisać świadomość i zdolność oceny, jak i o braku możliwości należytej analizy sytuacji oraz przewidzenia skutków swojego zachowania³³. Orzecznictwo nie jest jednak zgodne co do tego, jaki wiek pozwala na przypisanie chociażby niewielkiego stopnia świadomości małoletniego w odniesieniu do swoich czynów. W wyroku Sądu Okręgowego (SO) w Kielcach wskazano, że dziecko w wieku 9 lat nie jest odpowiedzialne za zdarzenie powodujące szkodę, nawet jeżeli przyczyny wypadku należy upatrywać wyłącznie w jego zachowaniu³⁴.

Wśród innych okoliczności sprawy, które należy brać pod uwagę podczas rozważań, czy zachodzi możliwość miarkowania odszkodowania, Sąd Apelacyjny w Warszawie wskazał: „stopień winy obu stron, stopień przyczynienia się obu stron, stopień naruszenia obiektywnych reguł postępowania przez poszkodowanego, ich konfrontacja z zarzutami stawianymi odpowiedzialnemu za szkodę, pobudki, motywy, jakimi kierował się poszkodowany, podejmując działanie nieprawidłowe, ciężar naruszonych przez sprawcę obowiązków i stopień ich naruszenia, szczególne okoliczności danego wypadku, specyficzne cechy osobiste, rozmiar i waga uchybień po stronie poszkodowanego, ocena samej przyczyny wyrządzającej szkodę,

³² Wyrok SN z dnia 1 marca 1985 r., I CR 27/85, OSPiKA 1989, nr 5, poz. 115.

³³ Uchwała SN z dnia 20 września 1975 r., III CZP 8/75, OSNC 1976, nr 7-8, poz. 151.

³⁴ Wyrok SO w Kielcach z dnia 27 listopada 2013 r., II Ca 1117/13, LEX nr 1717276.

ocena zachowania się poszkodowanego, niemożność przypisania winy poszkodowanemu zwłaszcza w zestawieniu z zawinieniem sprawcy”³⁵. Innymi słowy, w odniesieniu do małoletniego poniżej lat 13 nie można formułować ogólnych reguł odpowiedzialności, gdyż wiele relewantnych okoliczności może mieć tutaj niebagatelne znaczenie.

4. Przyczynienie się małoletniego do powstania szkody a zasada ryzyka

Zasada ryzyka – oprócz zasady winy – jest jedną z zasad odpowiedzialności, która w świetle obecnego postępu technologicznego zyskuje na znaczeniu. Niegdyś wyrażano stanowisko, że to zasada winy jest tą wiodącą. Obecnie jednak odchodzi się od tak skrajnych wniosków, ustępując jednocześnie zasadzie ryzyka jako istotnej ze względu na jej zakres podmiotowy i przedmiotowy odpowiedzialności za szkodę³⁶. Tradycyjnie wskazuje się, że zasada ryzyka występuje wówczas, gdy łącznie spełnione są dwie cechy: odpowiedzialność jest niezależna od winy własnej osoby, która jest sprawcą szkody, oraz dla powstania odpowiedzialności nie jest wymagana analiza, że za naprawieniem szkody przemawiają zasady współzycia społecznego³⁷.

Dla zobrazowania problematyki przyczynienia się małoletniego do powstania szkody możemy wskazać np. treść art. 436 k.c., w którym uregulowano odpowiedzialność posiadacza pojazdu mechanicznego. Fakt, że wyłączną przyczyną szkody było niezawinione zachowanie się poszkodowanego, nie zwalnia posiadacza pojazdu mechanicznego od odpowiedzialności z art. 436 k.c.

W tym miejscu należy wskazać, że zgodnie z art. 436 k.c. odpowiedzialność samoistnego posiadacza mechanicznego środka komunikacji poruszanego za pomocą sił przyrody jest tożsama z odpowiedzialnością prowadzącego na własny rachunek przedsiębiorstwo lub

³⁵ Wyrok SA w Warszawie z dnia 8 maja 2019 r., VI ACa 436/18, LEX nr 2752564.

³⁶ P. Machnikowski, A. Śmieja, op. cit.

³⁷ Ibidem.

zakład wprowadzany w ruch za pomocą sił przyrody. Sprawca może jednak uwolnić się od odpowiedzialności za wyrządzoną szkodę przez wykazanie, że szkoda nastąpiła wskutek siły wyższej, z wyłącznej winy poszkodowanego lub osoby trzeciej, za którą nie ponosi odpowiedzialności. Jednakże trudno w przypadku małoletniego do lat 13 mówić o winie, zgodnie bowiem z art. 426 k.c. nie można przypisać mu winy.

Na tej podstawie w orzecznictwie powstał pogląd, że skoro w stosunku do małoletniego nie można mówić o winie, nie można mówić także o szkodzie powstałej z wyłącznej winy poszkodowanego. Można jednak mówić o ewentualnym przyczynieniu się do powstania szkody, a to, biorąc pod uwagę jego wiek, stopień świadomości i rozeznanie, może uzasadniać miarkowanie odszkodowania na podstawie art. 362 k.c.³⁸

Sąd Najwyższy wskazał, że odpowiedzialność oparta na tak surowym kryterium w żaden sposób nie daje podstawy do stwierdzenia, że posiadacz pojazdu ponosi w całości skutki niezawinionego zachowania się poszkodowanego, byłoby to bowiem sprzeczne z samą ideą zasady ryzyka opartej na niebezpieczeństwie, które wynika z posługiwania się pojazdem mechanicznym³⁹. Aby jednak móc przypisać danej osobie odpowiedzialność opartą na zasadzie ryzyka związaną z ruchem pojazdu, należy w pierwszej kolejności zbadać, czy powstanie szkody pozostaje w adekwatnym związku przyczynowym z zachowaniem się sprawcy. Sąd Najwyższy wyraził również pogląd, że „Związek przyczynowy pomiędzy zachowaniem się poszkodowanego a powstaniem szkody musi być normalny w rozumieniu art. 361 § 1 k.c. Przepis ten ma bowiem charakter normy ogólnej i jest miarodajny dla oceny istnienia związku przyczynowego we wszystkich przypadkach przewidzianych w kodeksie, chyba że przepis szczególny wskazuje inny sposób określenia zakresu związku przyczynowego”⁴⁰.

³⁸ Wyrok SA w Łodzi z dnia 6 lutego 2014 r., I ACa 1006/13, LEX nr 1439177.

³⁹ Wyrok SN z dnia 5 listopada 2008 r., I CSK 139/08, LEX nr 548898.

⁴⁰ Uchwała SN (7 sędziów) z dnia 20 września 1975 r., III CZP 8/75, OSNC 1976, nr 7-8, poz. 151.

Jeżeli jednak do powstania szkody swoim zachowaniem, chociaż niezawinionym, przyczynił się poszkodowany, obciążenie w pełnym zakresie odpowiedzialnością za powstanie szkody byłoby nieuzasadnione w świetle zasady ryzyka. Ponadto niezawinione zachowanie się poszkodowanego, którego następstwem jest powstanie szkody, musi być obiektywnie nieprawidłowe lub niezgodne z przyjętymi sposobami postępowania⁴¹.

Całość rozważań doprowadziła do konstatacji, że jeżeli poszkodowany, któremu winy przypisać nie można ze względu na wiek, przyczynił się do powstania szkody, to nie ulega wątpliwości, iż w takim wypadku należy odpowiednio zmniejszyć obowiązek odszkodowawczy sprawcy na podstawie art. 362 k.c.

Zarówno w doktrynie, jak i w orzecznictwie powyższy pogląd jest ugruntowany. Sądy w swoich rozważaniach muszą przeprowadzać analizę *ad casu*. Jednakże można zauważyć pewną prawidłowość w rozstrzygnięciach sądów. Sąd Apelacyjny w Katowicach uznał, że wtargnięcie dziecka w wieku 11 lat na jezdnię i rozpoczęcie biegu na drugą stronę ulicy nosi znamiona braku poprawności w zachowaniu na drodze. Na tej podstawie Sąd przyjął tezę, iż „Odpowiedzialność posiadacza pojazdu mechanicznego skonstruowana jest na zasadzie ryzyka. Ryzyko to obciąża posiadacza pojazdu w zakresie, w jakim powstanie szkody objęte jest domniemaniem normalnego związku przyczynowego z ruchem pojazdu. Jeżeli przyczyna pozostaje częściowo w normalnym związku przyczynowym z zachowaniem się, chociaż niezawinionym, poszkodowanego, obciążenie posiadacza pojazdu pełnym obowiązkiem naprawienia szkody wykracza poza granice ciężącego na nim ryzyka”⁴². Innymi słowy, zasada ryzyka ma swoje granice i nie można stosować zasady odpowiedzialności absolutnej w sytuacji, gdy sprawca szkody nie miał wpływu na zaistniałe okoliczności, które spowodowały szkodę.

⁴¹ Wyrok SN z dnia 5 listopada 2008 r., I CSK 139/08, LEX nr 548898.

⁴² Wyrok SA w Katowicach z dnia 7 listopada 2012 r., I ACa 536/12, LEX nr 1236355.

Podsumowanie

Reasumując powyższe rozważania, należy wskazać, że przyczynienie się poszkodowanego do powstania szkody nie jest instytucją jednolitą i budzi liczne kontrowersje w orzecznictwie. Doktryna nie jest zgodna co do tego, jak rozumieć to pojęcie. Kwestia przyczynienia się małoletniego jest wycinkiem tej problematyki, która także ze względu na swoją złożoność nie jest rozumiana w sposób jednoznaczny.

Można jednak zauważyć tendencję do wypracowania w orzecznictwie jednego kierunku rozstrzygnięcia problemu uznania zachowania małoletniego poszkodowanego za współprzyczynę szkody. Orzecznictwo jest w zasadzie zgodne co do tego, że ze względu na wyłączenie w takiej sytuacji winy, nie można zastosować wprost art. 362 k.c., przedmiotowy artykuł stanowi bowiem o „stopniu winy obu stron”. Jak wskazuje Sąd Najwyższy, nie można jednak formułować na tej podstawie ogólnej zasady, że miarkowanie wysokości odszkodowania jest w takiej sytuacji niedopuszczalne⁴³. Jest to jednak szczególna okoliczność, wymagająca rozważenia sprawy *in casu* przede wszystkim z punktu widzenia okoliczności, która może sprzeciwiać się obniżeniu wysokości należnego odszkodowania.

Na koniec należy stwierdzić, że w odniesieniu do małoletniego do lat 13 nie można mówić o winie ani o szkodzie powstałej z wyłącznej winy poszkodowanego. Przede wszystkim należy wskazać, że to, czy sąd uwzględni zachowanie małoletniego jako przesłankę warunkującą obniżenie odszkodowania, zależy od jego uznania. Nie ulega wątpliwości, że w pewnych nietypowych sytuacjach, ze względu na okoliczności sprawy, uznanie, iż małoletni poszkodowany przyczynił się do powstania szkody, będzie niezgodne z ogólnie przyjętymi normami, a w szczególności z zasadami współżycia społecznego.

⁴³ Wyrok SN z dnia 29 października 2008 r., IV CSK 228/08, OSNC-ZD 2009, nr 3, poz. 66.

Contribution of minors under 13 years old to cause damage

Summary

The aim of this article is an attempt to outline the issue of contribution of a minor under 13 years of age to cause damage, especially taking into account the views of the doctrine and the theses of courts. It is crucial due to the possibility of limiting compensation in the case when the injured party has contributed to the damage by its own behavior. The grading criterion are the levels of guilt of both the injured party and the perpetrator. The foregoing considerations are preceded by a brief presentation of the term 'contribution', whose proper understanding is fundamental for further analysis. The author points to a number of practical problems resulting from the impossibility to attribute guilt to a minor under 13 years of age. All considerations lead to the conclusion that the age does not constitute an obstacle in the process of limiting compensation, although it is a special circumstance which always requires an individual assessment.